

NAGY KOPPÁNY ZSOLT

Az én emberem

Ímhol az ember. Az én emberem. Írásom tárgya. Együtt utazunk, buszon. Délután négy. Hazamennek a legények s a leányok.

Emberem mellettem áll. Frissen nyomott bulvár a kezében, szatyor a másikonban, epret visz benne.

Emberemnek illata van, érdekes, kellemes. Nyomtatott újság, eper, szesz és dohány keveréke, annyi izzadságszag után.

Gondolom, ő is hazamegy. Ruhája hétköznapi, ökle melós, tenyere is az, az újság sem utal másra. Pocakja van, arca borostás, nem árul el semmit, nem olvashatók fizimiskájáról. Olvasom az illatokat:

A reggel jól indult, kávé, cigaretta – a kellemes ürülés aznapra letudva. A gyárkapu előtt már nincsen ott a talponálló, de van két megállóval arrébb, egy kis késésből baj nem lehet. A cimborák ivósok, ismeri őket, talán beszélnek is kicsit, miről, na miről, nőkről, fociról, ez volt régebb, műszakról s főleg a műszak utániról, ez van most. Gyümölcsáros a kocsmá mellett, emberem rosszállóan csóválja a fejét, bár nem rosszalja a dolgot, de csak így lehet kimutatnia, ha csodálkozik. Mit keres itt, ki vesz tőle gyümölcsöt, melós vidék ez, csak a párlatokat fogyasztja.

Deci benn, munka kezdődhet, kezdődik, eltelik, nem történik semmi, még egy ujj sem sérül senkinek, s a kollegák hajaszálát sem kapja be a gép, lustán működik az is, meleg van, meg lehet gebedni. Emberem időhúzási stratégiái nagy múltra néznek vissza, s ehhez méltóan működnek, a részlegvezető szerint egyike a legszorgalmasabbaknak.

Letelik a műszak, lassan kúszott a mutató, lassabban, mint tegnap. Visszasetálnak két megállót, meleg van, ilyenkor csak töményt szabad inni, bár a sör sem kutya, enyhíteni látszik az izzadás következtében kialakult vitaminhiány tüneteit: remegő kéz, remegő szempilla, remegés. Emberem filozófiája: mindegy, mi az, csak ártson. (Asszonyát hajdanában ezzel a férfias hozzáállással vette le a lábáról.)

A kedv egy árnyalattal jobb, de szó sincs duhajkodásról: csendes iszogatás, senki sem röhög, a mellét sem veri senki, húsz éve kialakultak az erőviszonyok s a ranglétra, minek hivalkodni. Emberem helye eme ranglétrán meglehetősen: napi egy-egy sört hoz ifjonti hévvel két kollega, s egy kör tömény is jár neki tőlük. Ezekből egyik a mesteré, a nagymesteré.

Az ivás akkurátus, a test megszabott időközönként kapja, ami neki jár: szesz, cigaretta, szesz, szesz, cigaretta, szesz, szesz, cigaretta, cigaretta, cigaretta.

Indulás haza, lemaradni nem szokás, nem is ildomos, emberünk mégis megáll a gyümölcsösnél. Asszonyára gondol. Epret vesz neki. Csak megint baj ne legyen. A szesz miatt, meg a cigaretta, a késés miatt.

Kis melegség a szatyorban, egész nap tűzött rá a nap, illata megtölti a buszt. Talán már rohadt is pár szem, azok illatoznak a legerősebben.

Mindenki szeretne enni belőle.

Vitéz lélek

Nem könnyű elmondani az ilyesmit, bár éppen ezt szeretném. Azóta is gyakran furcsán érzem magam, valahányszor eszembe jut. Így történik: még mielőtt agyamba tolulna az emlék, a részletekkel együtt, egy – jobb szó híján – forró hullám érkezik, s alaposan bejárja minden porcikámat. Gyomrom összeszorul, emiatt erős hányingert érzek. Aztán kristálytisztán újra és újra látok mindent, a legapróbb részletekig. A gyomrom forog, meg kell támaszkodnom, mert összegörnyedek ezekben a pillanatokban. A forró hullám hihetetlen gyorsasággal és intenzitással jár át, rángat meg. Mindez négy-öt másodperc alatt zajlik le. (Fogalmam sincs, hogy van az lélektanilag, de főleg fizikailag, mármint a fizika tudományának szempontjából, hogy azt a legfeljebb tízpercnyi történést négy-öt másodperc alatt ilyen teljesen és részletekbe menően újra tudom élni.) Naponta – átlagosan – ötvenszer. Negyven éve.

Ugyanakkor nem hallgathatom el, hogy az érzés negyven éve fokozatosan veszt az intenzitásából. Már megszoktam, azt hiszem. Minden alkalommal alig érezhetően ugyan, de kisebb és kisebb felindulást vált ki belőlem, egyre könnyebben megy a dolgok újra-végiggondolása – és egyre tisztábban emlékszem mindenre. Elmúlik... érthetetlenül múlik el, nem egyik napról a másikra, nem, még évek sem engesztelik meg – s a végén mégis elmúlik, pontosan úgy, mint az élet.

Azt hiszem, az élmény, ha mondhatom így, most érett meg arra, hogy beszélni is tudjak róla. Igaz ugyan, hogy jó ideje csiszolgotam már, de eddig csak magamnak mondtam el; hadd legyen tökéletes.

Ez történt: miután a falu védelmére felállított szánalmas, kaszákkal és kapákkal felszerelt parasztokból álló csapatot percek alatt szétvertük, s nagy részüket lelőttük vagy lekaszabtuk, seregünk vad ordítással (ilyen állandó jelzővel illethető minden csata utáni akciónk) rohant be a faluba.

Éhesek, dühösekké váltunk, asszonyt akartunk. Lángba borultak a zsúpfedeles házak, sikítások és fegyverdörrenések verték fel a csendet. (Így mesélem, valami rossz háborús regény stílusában – nem is hiszem, hogy lehet ezt másként.)

Én is ordítva rohantam, de valahány házba férfiasan be szerettem volna toppanni, már volt benn valaki, bajtársak, igen, ezért – lankadó hangerősséggel – ordítva továbbzaladtam, már vagy hatodik alkalommal. Egyre nevetségesebbnek éreztem magam, ugye, fosztogatni vérbeborult tekintettel és igaz meggyőződésből kell, lehet, nem olyan ímmel-ámmal, ahogyan nekem sikerült a hatodik továbbrohanás után, ha értik, mire gondolok.

Lassan le- és elmaradozott mindenki, az én léptem is lassult, ballagóra fogtam. Bandukoltam a havon, s észrevettem egy házat, külön a többitől, a falu vége felé. Akkor láttam azt is, hogy teljesen egyedül vagyok. Megörültem, hogy na végre, ez aztán most már tényleg enyém. Szigorú, marcona arcot vágtam, de azért gondolatban már engedményeket is tettem: ha elég alázatosan viselkednek, akkor csak eszem valamit, majd elfoglalom a legjobb ágyat. Nőt nem erőszakolok meg – csak ha nagyon, de nagyon szép lesz: egy hete a szabadban aludtunk, nem volt kedvünk erőszakolni, én legalábbis inkább pihenni akartam. De a szép nő, az más. Az még belefér. „A szép nő ellen örökre védtelen maradok”, ezt nemrég olvastam, és nagyon tetszett. A házat sem gyűjtöm fel – de csak akkor, ha jól viselkednek.

Amint berúgtam a kaput, egy hatalmas komondor rontott nekem. Egyetlen lövéssel leterítettem, így gondolok erre – büszkén – azóta is, ezekkel a szavakkal. A ház néma volt; ablakai az utcára néztek, egyetlen ajtaja a kapu mellett barnállott, attól olyan félméternyire. Csend volt; a legcsendesebb hely volt a faluban, bár ez még nem lett volna kunszt abban a nagy ordítózásban. Hanem ahogy a tornácra léptem, minden zaj elhalkult a hátam mögött, és ez volt az igazán döbbenetes. Ilyen élesen még sosem hallottam a csendet, és érzés is társult ehhez. Érezni a csendet – furcsának tűnhet, azóta sem történt meg velem. Felidézni sem tudom magamban. De tudok arra emlékezni, hogy mit éreztem akkor, amikor éreztem a csendet. Nyugodtságot, békét, mondhatnám ezeket a közhelyeket, mert elég közhelyesen éreztem a csendet, életemben először és utoljára. Nem volt félelmetes, sem veszélyt sejtető: egyszerű, kellemes érzés volt. Kissé meg is illetődtem: majdnem kopogtam, mielőtt beléptem.

De aztán észbe kaptam, méltóságom hangosan tiltakozott. Rúgni akartam, végül – nem tudom, miért – nem tettem, inkább a kilincset nyomtam le.

Az ajtó zárva volt.

Emlékszem, mennyire elképedtem, és arra is, hogyan tolult fel bennem egy nagy, most azt mondanám rá, vörös düh-hullám. Lekaptam a karabélyomat, és lőni kezdtem a zárat a kilincs fölött, alig maradt töltényem. Aztán berúgtam az ajtót, s beléptem. Egyszerű szoba, vagy inkább konyha volt, kemencével, asztallal, ágygal, nagyon rövid ágygal, mindig lenyűgöztek ezek a nagyon rövid falusi

ágyak, székekkel. Egyetlen szoba nyílt belőle. A kemencepadkán egy macska heverészett. Az asztalon kancsóban víz állott. Olyan volt az egész, mint egy csendélet. Egy giccses csendélet, ha van ilyen, ha értik, mire gondolok. Kiittam a korszót, majd megrémülve ejtettem el, hátha mérgezett a víz.

Hosszasan hánytattam magam a sarokban (érdekes, hogy illet tudóan a sarokban hánytam, nem a szoba közepén), szerencsére mind kijött, azóta is sokszor gondolok arra, hogy ha nem hánytam volna ki, és esetleg valóban mérgezett volt, talán másként alakult volna az életem, ha ott meghalok.

Megigazítottam a ruhám, előrszegeztem a karabélyomat, és magam jó egyenesre és magasra kihúzva lenyomtam a szoba kilincset. A szoba a konyhánál is kisebb volt, csak egy aprócska vetett ágy volt benne, asztal, virág, székek.

És ott ült, az asztal körül, a család: a vénasszony, a családfő, a felesége, két hajadon lánya s egy kisfiú. Az asztalon, kancsóban virág, mint azt az előbb is konstatáltam. (Honnan télen virág ezen a nyomorult vidéken? – azóta is gyakran gyötör ez a kérdés.)

Az egyik lány különösen szemrevaló volt. Blúzán feszültek a gombok, s mintha, tiszta szoknyája csipője érzéki körvonalait engedte látni, látni vélni. Látszott, mindannyian ünneplő ruhába öltöztek ezen a kivételes napon, bár nem tudtam róla, hogy azon a vidéken az a nap ünnep lett volna, s a népviseletet, az ünneplőt sem ismertem, főleg nem a tájegységre jellemzőt, mégis nyomban megéreztem ezt, megérzi az ember az ilyent, azt mondják, a mi falunkban is így néztek ki az emberek ünneplőben, bár persze másféle ruhákat viseltek.

Elcsodálkoztam, mikor nem láttam arcukon az áldozatok untig ismert és megszokott rettegését, de még csak egy szemernyi ijedtséget sem. Csak a kisgyerekek szipogott, pedig az ilyeneket általában életben hagyjuk.

– Felállni! – harsogtam, a családfőre szegezve a fegyveremet.

Nem történt semmi: illetve ők tovább ültek, én tovább álltam. Aztán egyszerre csak elkezdtek nézni. Addig is néztek persze, de csak úgy, hétköznapi módon, most viszont ereje és célja lett a nézésüknek, s ez a cél én voltam. Mereven, pillantás nélkül néztek, mindannyian, a szememet bámulták, a belsejét. Belém mélyesztették a tekintetüket, mondhatni.

– Felállni! – most már üvöltöttem, de hangomban – úgy éreztem – bizonytalanság csengett, ha ez nem képzavar. Megráztam a karabélyt, hátha nem értik, mutattam, hogy fel.

De ők csak tovább néztek: mereven, pislogás nélkül, komoly, ünnepélyes arccal. Eléggé természetesek voltak mind, ezt ekkor vettem észre, ekkor tűnt fel. Következésképp – bár ez nem törvényszerű, mint utóbb utánajártam – szemeik is nagyok voltak. Először barnának tűntek, aztán egy idő után feketének.

– Le kéne lőnöm valamelyiket... – gondoltam, immár megnyugodva.

Gúnyos mosolyt szerkesztettem ajkamra, tettem egy lépést feléjük, és az atya fejére céloztam.

– Felállni! – suttogtam, nyugodt, kiegyensúlyozott hangon.

Ekkor felállt. Sosem láttam még ekkora embert. Egy óriás volt, betöltötte a szobát, és elvette az ablakon beszűrődő kevéske fényt is. Hatalmas volt mindene: keze, mint egy lapát, vállánál szélesebbet nem láttam többé, pedig minden erős emberről szóló képet kivágok azóta is, és már tíz mappát töltöttem meg velük; vastag nyaka bután és mereven tartotta hatalmas, bozontos hajzatú fejét. Fehér ingbe és gyolcsgatyába volt öltözve, asszonya szőtte, nem tudom, ezt honnan tudtam.

A következő gondolatok villantak át az agyamon (persze, most más szavakkal mondom el őket): 1. Hogyhogya ilyen szegényes itt, ezen a vidéken az ünneplő ruházat, mikor minden népcsoport – bármilyen szegénység legyen is a tájon amúgy – nagyban ad viselete ünnepélyességére?; 2. Hogy fér el ez az ember ezekben a kicsiny ágyakban, vagy esetleg lehet, hogy nem is itt lakik, de akkor hol, nagyobb ágy nincs sehol, lehet, hogy a csűrben alszik, nade télen?!; 3. Miért nem volt kinn az ütközetnél egy ekkora állat, egyrészt miért nem védte ott a falu érdekeit, a családja érdekeiről nem is beszélve, s akkor ott mi szépen lelőttük volna, közösen, most mi az istenért kell pont nekem megküzdeni vele?!

Rettenetesen félni kezdtem.

Az óriás lépett egyet felém.

– Megállni! – sikítottam. A fegyver remegett a kezemben. Bármennyire igyekeztem is úrrá lenni rajta, remegett, a falnak dőltem, hogy ne remegjen, de csak tovább remegett, visszaegyenesedtem.

Az óriás még egyet lépett felém.

A gyomrom még jobban elszorult, kimondhatatlanul félttem.

– Lelőni, leelőni! – ordította valami bennem, de nem voltam rá képes.

Nem csak azért, mert remegett a kezem (hiszen azért egy sorozat golyó közül valamelyik biztosan eltalálta volna), hanem mert olyan nagyon ismerős lett a helyzet, és bizonyára önöknek is az, ha jól magukba néznek, mondom ezt anélkül, hogy magyarázatokat keresnék a magam számára, hogy magyarázkodnék.

Nekem például egészen – hogy úgy mondjam – konkrét gyermekkori élmény miatt ismerős. Mikor a juhászokhoz küldtek, sajtért, ordáért, beteg juh húsáért, mindig rettegvé közeledtem az esztenához. Hatalmas, vad kutyák védték a nyáját, egy medvével is el tudtak bánni. Én már napokkal azelőtt óriási botot vágtam és faragtam meg, azt vittem magammal, nehéz volt, mégis egész úton azt próbálgattam, hogy a bunkós végével hogyan loccsantom szét a kutyák fejét, de amelyik egy méternél jobban megközelít, azét biztosan. És mikor ott álltam, az őrjöngve felém rohanó kutyáktól pár méterre, ugyanazt éreztem, mint az óriás előtt állván: hogy nem tudok mozdulni, ütni. Pedig nem egyszerre értek oda, hanem sorban: egyenként könnyedén végezni tudtam volna velük. Mégsem voltam képes felemelni a botot, mely a világ legbiztosabb fegyvere amúgy. Így hát kilökték a botot a kezemből, letepertek, csuklómat, bokámat elkapták, és addig tartottak a földön,

amíg a juhász oda nem ért, s szét nem vert közöttük hatalmas, kacskaringós botjával.

Ezt éreztem most is: valami édes, egyenesen kéjes, perverz zsibbadást az ujjamban, amelyik a ravaszon nyugodott. Nem tudtam meghúzni, pedig minden őrvjögött bennem, és a félelemtől hisztérikusan sikoltzott. Mint mikor álomban lőnek rám, és én nem tudok elmenekülni, mert jégen állok, és mindegyre el esem, hogy felugorva újra menekülni próbáljak, és újra elessem, és így tovább. (Mielőtt eltalálnának, mindig felébredek ugyan, de egész nap borúsán járok-kelek ilyen éjszakák után.)

Az óriás közben még kettőt lépett, és – mivel, mint mondtam korábban, nagyon kicsi volt ez a szoba – máris ott magaslott előttem. Egészen közel jött, géppisztolyom a hasába fúródott, leheletét, melyből undorító és átható hagymabűz áradt (ezen a vidéken elsőrangú hagymát termesztettek), az arcomba fújta.

Aztán kissé hátralepett, én friss levegő után kapkodtam; ekkor elpofozott. Én ekkora pofont sosem kaptam még, túlzás nélkül mondhatom: majd' elájultam. Irtózatos ereje lehetett, mert megtántorodtam, de nem eshettem el, mert visszakézből nyomban érkezett a másik pofon, mondhatni kontra, és az megtartott. Az ujjamat továbbra sem tudtam mozdítani. A pofonok meg csak záporoztak. Összesen tizenhárom. Tizenhárom pofont kaptam, vallásos vidék volt ez. A tizenharmadik akkorára sikerült, hogy – mivel nem érkezett a kontra, hogy megtartson – megpördültem (a tengelyem körül, ahogy mondani szokták), s mikor ekként éppen háttal álltam az óriásnak, úgy hátbavágott, hogy a bejárati ajtóig bucskáztam. Hallottam, amint becsapja mögöttem a szobaajtót.

Felálltam, leporoltam magam, az arcom égett, lőttem párat a mennyezetbe, majd kiléptem a tornácra. Az arcom lassan hűlt le a jó hideg levegőn. Néhány bajtárs jött, kényelmesen lépkedve, szórakozást kerestek.

– Itt nincs senki – mondtam. – Elintéztem őket!

– Mindet?

– Igen.

Mikor végre továbbmentek (féltem kicsit, nehogy mégis bejöjjenek, és kiderüljön, hogy hazudtam, egy hadnagy is volt velük, háborús időkben pedig nem szabad hazudni), kihúztam a tetőből egy marék nádat, meggyújtottam egy szál gyufával, s visszadobtam a tetőre. Nem kellett sokáig várni: nemsokára az egész ház égett. Köhögve szaladt ki a vénasszony. Én időközben cigarettára gyújtottam, a favágó csutakra ültem, és sorban, ahogy sikítózva, egyenként kirohantak, lelőttem őket. Csak az óriás nem jött elő. Bennégett, vagy pedig volt a háznak valami másik kijárata, bár arra az építkezési stílusra, amelyik a környéken dívott, s melynek jegyében ez a házikó is épült, ez nem volt jellemző.